

GÖRME ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN GELECEĞE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİNDE AİLELERİNİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİNİN ÖNEMİ: Ankara Örneği

Doç.Dr. Esra BURCU*

ÖZET

Çalışmada özürlü çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyinin onların geleceklere ilişkin düşünceleri üzerindeki etkisi irdelenmek istenmiştir. Buna göre ailelerin alt, orta, üst sosyo-ekonomik düzeyde olmalarının özürlü çocukların geleceklere ilişkin olumlu ve/veya olumsuz düşünceler geliştirmesindeki rolü ortaya konmak istenmiştir. Bu amaç çerçevesinde Ankara'da görme engelliler okulunda eğitim gören toplam 225 özürlü çocuk ile görüşülmüştür.

ABSTRACT

In this study it is required to investigate the effects about the socio-economic levels of the disabled children's families on their thoughts about their future. It is required to put forward the role of the families' socio-economic levels about the disabled children who gain positive or/and negative feelings when they think about their future. For this aim, 225 disabled children are inquired in Ankara where they are educated in blind-school.

1. GİRİŞ

Özürlülük, hem fiziksel hem psikolojik hem de sosyal faktörlerle açıklanabilecek bir kavramdır. Literatürde, fiziksel ve sosyal özürlülük ayrımı bulunmaktadır. Fiziksel özürlülük bedensel faaliyetlerdeki ve yeteneklerdeki sınırlılık ya da eksiklik iken sosyal özürlülük fiziksel özürlülüğün katkılarıyla şekillenen bireyin sosyal yaşamdaki rollerini yerine getirebilmedeki sınırlılık ve

---

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, esburcu@hacettepe.edu.tr

güçlüktür. Özürlülük sosyolojisi çalışan Whyte ve Ingstad (1995), özürlülüğü “bireyin belirli aktivitelerini yerine getirmesini ve sosyal yaşamdaki rollerini oynayabilmesini sağlayan “ideal-normal” kapasitesinin dışında olmak şeklinde tanımlamışlardır.

Dünya nüfusunun yaklaşık %10’u (Helander 1993), ülke nüfusumuzun da yaklaşık %9-10’u (I.Özürlüler Şurası 1999) özürlü insanlardan oluşmaktadır. Bu durum ülkemizde olduğu gibi dünyanın çeşitli yerlerinde bireylerin fiziksel özürleriyle yaşadığını göstermektedir. Ancak, bireyin çeşitli nedenlerden dolayı birlikte yaşamak zorunda kaldığı bozukluklar, özürler insanın biyolojik doğasından çok varlığını sürdürdüğü sosyal alanda, diğer insanlarla birlikte iken anlam kazanmaktadır. Bireyin özürlü oluşunun sosyal anlamı, özürlülüğe ilişkin bireyin kendisinin ve çevresindekilerin tepkilerine göre şekillenmektedir. Diğer bir ifadeyle özürlü olmanın sosyal anlamı, hem bireyin kendisinin hem de diğerlerinin özürlülüğü nasıl anlamlandırdığı temelinde içerik kazanmaktadır (Burcu 2002; 2001).

Aile toplumsal sistem içinde yer alan özellikle nesillerin sosyalizasyon sürecinde önemli görevler üstlenen bir kurumdur. Aile, çocuğun kendisini ve çevresini tanımaya başladığı, sosyal kuralların, kültürel değerlerin ve normların farkına varıldığı, kültürün öğrenildiği ve böylece yaşanan toplumla uyum ve bütünleşme sürecine girildiği önemli bir merkezdir. Ailenin, birey-toplum ve kültür arasında bir köprü olduğu söylenebilir. Toplumun her yeni neslin yeterli bir şekilde sosyalleşmesinde ailelere ihtiyacının olduğunu belirten Straus (1989), kültürel yapıda hakim değer ve normların aile tarafından çocuğa aktarıldığını vurgulamıştır. Böyle bir fonksiyonun yerine getirilmesinde ailenin sergilediği yapısal özellikler önem arzeder. Aile yapısı; aile büyüklüğü, ailenin yaşam tarzı, aile kompozisyonu, aile bütünlüğü, anne-babanın mesleki statüleri, ev dışında anne-babanın faaliyetleri, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve aile içi üyelerin birbirleriyle ve çevresiyle olan ilişkileri gibi değişkenleri kapsayan ve bu değişkenlerle belirlenen bir yapıdır (Wells ve Rankin 1991:71-93).

Çalışmada bu tanım dikkate alınarak, ailenin yapısal özelliklerinden biri olan sosyo-ekonomik düzey üzerinde durulacaktır. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyini belirleyen değişken olarak, o ailenin gelir durumu, mesleki özellikleri, kır-kent kökenli oluşları, eğitim durumları, kendilerini hangi sosyo-ekonomik düzeyde algıladıkları dikkate alınabilir. Çalışmada, özürlü olsun ya da olmasın çocuğun sosyalizasyon süreci içinde geleceğe ilişkin düşüncelerinin şekillenmesinde ait olduğu ailesinin yapısal özellikleri dolayısıyla ailenin

yapısal özelliğini yansıtan sosyo-ekonomik durumu etkili olabilir noktasından hareket edilmiştir. Buna göre ailenin alt, orta ve üst olarak tanımlanan sosyo-ekonomik durumunun özürlü çocuğun hayata ve geleceğe ilişkin fikrinin şekillenmesindeki rolü tartışılmıştır.

2. Özürlü Çocuklara Sahip Ailelerin Yapısal Özelliklerine İlişkin Araştırmalar

Daha önce de belirtildiği gibi, ailenin yapısal durumunu sergileyen aile içi iletişim, kültürel kökenler, ebeveynlerin mesleki statüleri, gelirleri, ebeveynlerin tutumları, aile içi görev ve sorumluluklar gibi özellikler ailenin özürlü çocuğa sahip olmasına ilişkin yeni yapılanmalara yol açabilmektedir. Buna göre özürlü çocuğa sahip aileler ile özürlü çocuğa sahip olmayan ailelerin sosyal konumları, yaşadıkları sosyal tecrübeleri ve sorunları açısından farklılıkların olması kaçınılmaz görülmektedir. Literatüre bakıldığında bu durumu sergileyici bir çok araştırmaya (Demarle ve Le Roux 2001, Bower 2001, Dowling ve Dolan 2001, Morse, Wilson ve Penrod 2000, McCubbin ve arkadaşları 1993, Philip ve Duckworth 1982, Murphy 1979) rastlamak mümkündür.

McCubbin ve arkadaşlarının (1993) yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre, ailelerin sahip oldukları farklı kültürel özellikler (farklı etnik gruplardan ya da azınlık gruplarından gelme gibi) onların özürlü çocuğa sahip olma durumuna ilişkin tutumlarını, inançlarını ve desteklerini etkilemektedir. Onlara göre, farklı kültürel kökenlere sahip olma ailelerin özürlü çocuklara ilişkin düşüncelerinin değişmesine neden olabilir. Örneğin sahip olunan kültürel özelliklere bağlı olarak özürlülüğün ailedeki tanımlaması değişebilir.

Ailenin yapısal özelliklerinden birini de aile içi iletişim oluşturmaktadır. Bower (2001)'ın yaptığı araştırmaya göre özürlü çocukların iletişim ve sosyalizasyon sürecine ilişkin yaşadıkları problemlerin temelinde aile yatmaktadır. Özürlü çocukların karşılaştıkları sorunların çözümünde özellikle anne-babalara önemli görevler düşmektedir. Özürlü çocuğa sahip olmayan anne-babalara göre özürlü çocuğa sahip anne-babalarda yaşanan stres, izolasyon ve depresyon riski daha yoğun gözlemlenmiştir. Bu noktada Bower özürlü çocuğa ilişkin formal desteğin anne-babayı da kapsamı gerektiğini önermiştir. Zira bu tür destek programları ile hem özürlü çocuk ve anne-babası

arasındaki iletişim problemleri hem de anne-baba üzerindeki stres azaltılmış olacaktır.

Bower'ın araştırma sonuçlarını destekleyici olarak Dowling ve Dolan (2001)'in yaptığı çalışmada da, özürllülüğe ilişkin sosyal model oluşturulmasında toplumdaki tüm aileleri kapsayan bir sosyal organizasyonun yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Dowling ve Dolan'e göre, özürllü çocuğa sahip aileler ile özürllü çocuğa sahip olmayan aileler arasındaki farklı yaşantı tecrübeleri ve farklı karakteristikler her iki tür aile için bazı sosyal eşitsizliklere yol açabilmektedir. Onlara göre bu durumun göz önünde bulundurulması aile politikalarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Aile içi iletişim ve ailede ebeveynlerin rolleri üzerinde duran Murphy (1979) çalışmasında, özürllü çocuklara sahip ailelerde ebeveynin özürllü çocuğuna ilişkin tutumları, ebeveyn ile özürllü çocuğu arasındaki ilişki ve özellikle babanın özürllü çocuk ile iletişimdeki rolünün önemi üzerinde durmuştur. Murphy çalışmasında ailenin rolü, aile yapısı ve ailenin işlevlerinin özürllü çocuğun yaşam alanındaki şartlarının/ortamının belirlenmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Benzer bir vurgu da Demarle ve Le Roux (2001)'un çalışmasında bulunmaktadır. Onlar da özürllü çocuklara sahip ailelerde, özürllü çocuğa sahip olmadan kaynaklanan iletişim problemlerinin yaşanması ve ailenin işlevini yerine getirmede aksamaların bulunması noktalarında ailenin yaşam döngüsü içinde çeşitli problemlerin yaşandığını belirtmişlerdir.

Literatür çalışmasında doğrudan ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile özürllü çocukların yaşam döngüsünün şekillenmesi arasındaki ilişkiyi tartışan araştırmalar yeterli olmamakla birlikte, yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre (Park ve Turnbull 2002, Disability Services Final Report 2000, Dobson, Middleton ve Beardsworth 1998), ebeveynlerin mesleki statüleri, ailenin gelir durumu, sosyo-ekonomik durumun algılanmasına ilişkin özellikler gibi ailenin yapısal özellikleri aile içi etkileşim temelinde hem ailenin özürllülük durumuna göre düşüncelerini, yaşama şartlarını ve yaşam kalitesini hem de özürllü çocuğun yaşama dair düşüncelerini, yaşam tecrübelerini, yaşama şartlarını ve yaşam kalitesini şekillendirebilmektedir. Örneğin Park ve Turnbull (2002) araştırmalarında, Amerika'daki özürllü çocuklara sahip ailelerin yaşam kalitesi ve yoksulluğu arasındaki ilişkiyi incelemişler, yoksulluğun tanımı ve oranının özürllü çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesini etkilediğini belirtmişlerdir. Dobson, Middleton ve Beardsworth (1998) ise araştırmalarında, özürllü

çocukları olan ailelerin sosyo-ekonomik durumlarını incelemişlerdir. Amerika’da yapılan bu araştırmaya göre, özürlü çocuğa sahip anne-babalarm haftalık harcamaları özürlü olmayan çocuğa sahip anne-babalara oranla iki kat daha fazla olup bu durum anne-babalarda endişe düzeyini artırmaktadır.

3. Araştırmanın Metod ve Teknikleri

Çalışmanın temel hipotezi, “ailenin yapısal özelliklerinden biri olarak sosyo-ekonomik düzeyin özürlü çocuğun geleceğe ilişkin düşüncelerini ve hayata ilişkin tanımlamalarını etkilediği” şeklindedir. Bu temel hipotezden hareketle öncelikle özürlü çocukların sosyo-demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, doğum yeri, ne zamandan beri görme probleminin olduğu, görme probleminin nedenleri, görme düzeyi), ailelerin sosyo-ekonomik özellikleri (aile büyüklüğü, ailenin ikamet yeri, ebeveynin doğum yeri, ebeveynin mesleği, ebeveynin eğitim düzeyi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi) ve özürlü çocuğun geleceğe ilişkin düşünceleri ve hayatı nasıl tanımladıkları betimlenmiştir. Diğer taraftan da ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile özürlü çocuğun geleceğe ilişkin düşünceleri ve hayatı nasıl tanımladıkları arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Çalışma görme özürlü öğrencilerin eğitim gördüğü Ankara’daki iki devlet okulunda gerçekleştirilmiştir. Bu okullarda eğitim gören toplam öğrenci sayısı 225 kişidir. Çalışma araştırmanın Ankara’daki tüm evrenini (225 öğrenci) kapsamıştır. Veri toplama tekniği olarak öğrencilerle anket, bazı öğretmenlerle ve ebeveynlerle mülakat yapılmıştır. Veri değerlendirme tekniği olarak da SPSS paket programında frekans tabloları ile Khi-Kare analizi yapılmıştır.

4. Araştırmanın Sonuçları

4.1. Araştırma Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri

Daha önce de belirtildiği gibi, araştırma Ankara’da iki Görme Engelliler Okulunda gerçekleştirilmiştir. Her iki okulda yaşları 7 ile 18 arasındaki toplam 225 öğrenci ile yapılandırılmış soru formu kullanılarak, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, aile yapılarının özellikleri ve geleceğe ilişkin düşünceleri elde edilmeye çalışılmış ve bazı öğrencilerin aileleri ve öğretmenleri ile mülakatlar yapılmıştır.

Örneklemin sosyo-demografik özellikleri olarak, cinsiyet, yaş, doğum yeri, görme düzeyi, ne zamandan beri görme probleminin olduğu, görme probleminin nedenleri verilmiştir.

CİNSİYET	f	%
Kız	96	42,7
Erkek	129	57,3
Toplam	225	100,0

Görme özürlü öğrencilerin %42.7'si kız, %57.3'ü erkektir.

YAŞ	f	%
07-09	60	27,1
10-12	59	26,7
13-15	80	36,2
16-18	22	10,0
Toplam	221	100,0
Kayıp değer	4	1,8
Toplam	225	100,0

Görme özürlü öğrencilerin en fazla yoğunluk gösterdikleri yaş %36.2 ile 13-15 yaş grubudur. Bunun hemen ardından ise %27.1 ile 7-9 ve %26.7 ile 10-12 yaş grubu gelmektedir.

DOĞUM YERİ (il/ilçe/köy)	f	%
İl	143	63,8
İlçe	68	30,4
Köy	13	5,8
Toplam	224	100,0
Kayıp değer	1	,4
Toplam	225	100,0

Görme engelli öğrencilerin doğum yerleri il, ilçe, köy olarak ayrıldığında; %63.8'i il merkez doğumlu, %30.4'ü ilçe-kasaba doğumlu, %5.8'i de köy doğumludur. Kır -kent ikili ayrıma bakıldığında da kır doğumlu olan öğrencilerin oranı (%36.2) kent doğumlu öğrencilerin (%63.8) neredeyse yarısıdır.

NE ZAMANDAN BERİ GÖRME PROBLEMİNİN OLDUĞU	f	%
Doğuştan	171	76,0
0-12 ay	29	12,9
1-7 yas	18	8,0
7-11 yas	5	2,2
12 yas üstü	2	,9
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin ne zamandan beri görme problemleri yaşadıkları ile ilgili dağılımın %76 ile “doğdumdan beri” cevabında yoğunluk kazandığı görülmektedir. 0-12 aylık iken görme problemi yaşayanların oranı ise %12.9 ile ikinci sırada yer almaktadır.

GÖRME PROBLEMİNİN NEDENLERİ	f	%
Hastalık	88	39,1
Kaza	28	12,4
Genetik-dogustan	94	41,8
Nedenini bilmiyor	15	6,7
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin görme problemlerinin nedeni olarak %41.8 ile “genetik faktör”, %39.1 ile “hastalık” ve %12.4 ile de “kaza” gelmektedir. Ayrıca %6.7 ile nedenin bilinmediği belirtilmiştir.

GÖRME DÜZEYİ	f	%
Tamamen görmüyor	77	34,2
Belli oranda görüyor	148	65,8
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin %34.2’si tamamiyle görmüyorken, %65.8’i belli oranda görmektedirler.

4.2.Araştırma Grubunun Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Görme engelli öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik özellikleri olarak, aile büyüklüğü, kardeş sayısı, evde anne-baba ve çocukların dışında birilerinin bulunma durumu, ailenin ikamet ettiği yer, anne ve babanın doğum yeri, anne

ve babanın mesleği, anne ve babanın eğitim düzeyi ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ele alınmıştır.

AİLEDEKİ KİŞİ SAYISI	f	%
2-4	71	31,6
5-7	127	56,4
8-10	23	10,2
11-15	4	1,8
Toplam	225	100,0

Görme engelli öğrencilerin ailelerindeki toplam kişi sayısı %56.4 ile 5-7 kişi arasındadır. Bu oran öğrencilerin ailelerinin kalabalık olduğunun da bir göstergesidir. Diğer taraftan 8-10 kişilik ailelere sahip olanların oranı %10.2, 11-15 kişi olanların oranı %1.8'dir. 2-4 kişilik aileye sahip olduklarını belirtenlerin oranı da %31.6'dır.

KARDEŞ SAYISI	f	%
Tek çocuk	7	3,1
İki kardeş	72	32,0
3-5	126	56,0
6 üstü	20	8,9
Toplam	225	100,0

Öğrenciler en yoğun olarak 3-5 kardeşlidirler (%56). Tek çocuk oranı %3.1', iki kardeş oranı %32, 6 ve daha çok kardeşli olanların oranı ise %8.9'dur.

BİRTLİKTE YAŞANILAN KİŞİLER (anne-baba-kardeş dışında)	f	%
Evet	79	35,1
Hayır	146	64,9
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin ailelerinde, anne-baba ve kardeşlerinin dışında birilerinin bulunma durumu %35.1'dir.

AİLENİN İKAMET YERİ (il-ilçe-köy)	f	%
il	166	73,8
ilçe	52	23,1
Köy	7	3,1
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin ailelerinin %73.8'i illerde (156 aile Ankara'da 10 aile diğer yakın illerde), %23.1'i ilçe merkezlerinde ve %3.1'i de köylerde ikamet etmektedirler.

ANNENİN DOĞUM YERİ (il-ilçe-köy)	f	%
il	125	55,6
ilçe	45	20,0
Köy	15	6,7
Cevapsız	40	17,8
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin annelerinin %55.6'sı kent doğumlu iken %20'si ilçe, %6.7'si köy doğumludur.

BABANIN DOĞUM YERİ (il-ilçe-köy)	f	%
il	125	55,6
ilçe	51	22,7
Köy	16	7,1
Cevapsız	33	14,7
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin babalarının %55.6'sı kent doğumlu iken %22.7'si ilçe, %7.1'i köy doğumludur.

ANNENİN MESLEĞİ	f	%
İdari personel	13	5,8
Ticari ve satış	1	,4
Hizmet işleri	30	13,3
Tarım dışı üretim	3	1,3
Ciftçi	1	,4
Evhanımı	175	77,8
Cevapsız	2	,9
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin annelerinin mesleki dağılımlarına bakıldığında, çoğunlukla (%77.8) ev hanımı olduğu görülmektedir. Bunun hemen ardından ise %13.3 ile hizmet işlerinde çalışanlar, %5.8 ile idari mesleğe sahip olanlar ve %1.3 ile de tarım dışı üretim yapanlar mesleki grubunda yer alanlar gelmektedirler.

BABANIN MESLEĞİ	f	%
ilmi ve teknik	2	,9
idari personel	33	14,7
Ticari ve satış	32	14,2
Hizmet işleri	64	28,4
Tarım dışı üretim	32	14,2
Çiftçi	32	14,2
Emekli	10	4,4
işsiz	15	6,7
Cevapsız	5	2,2
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin babalarının mesleki dağılımlarında %28.4 ile hizmet işlerinde çalışanlar ve birbirlerine yakın oranlarla sırasıyla, idari personeller (%14.7), ticari ve satış personelleri (%14.2), tarım dışı üretim yapanlar (%14.2) ve çiftçiler (%14.2) gelmektedir. İşsiz olanların oranı ise %6.7'dir.

ANNENİN EĞİTİM DÜZEYİ	f	%
Okuma-yazma bilmiyor	35	15,6
Okur yazar ama herhangi bir okul mezunu değil	74	32,9
İlkokul	72	32,0
Ortaokul	22	9,8
Lise	15	6,7
Yüksekokul /Üniversite	4	1,8
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin anneleri %32.9 ile okur yazar ancak herhangi bir okuldan mezun değildirler ve %32 ile de ilkököl mezunlardır. Diğer taraftan %15.6 oranında anneler okur-yazar değildirler. Ortaokul mezunu olanların oranı %9.8, lise mezunu olanların oranı %6.7 ve yüksekokul/üniversite mezunu oranı ise %1.8'dir.

BABANIN EĞİTİM DÜZEYİ	f	%
Okuma yazma bilmiyor	7	3,1
Okur yazar ama herhangi bir okul mezunu değil	19	8,4
İlkokul	86	38,2
Ortaokul	53	23,6
Lise	45	20,0
Yüksekokul/ Üniversite	9	4,0
Cevapsız	6	2,7
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin babaları arasında da en yüksek oran %38.2 ile ilkököl mezunları gelmektedir. Bunun hemen ardından %23.6 ile ortaokul mezunları, %20 ile lise mezunları gelmektedir. Okur-yazar olup herhangi bir okuldan mezun olmayanların oranı %8.4, okuma yazma bilmeyenlerin oranı %3.1'dir. Yüksekokul ya da üniversite mezunları ise %4'tür.

AİLENİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİ	f	%
Üst	11	4,9
Orta	156	69,3
Alt	58	25,8
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik durumuna bakıldığında (yukarıda belirtilen kriterler de dikkate alındığında) %69.3'ü orta, %25.8'i alt ve %4.9'u da üst sosyo-ekonomik düzeyde yer almaktadırlar.

Tüm bu değişkenlerin dağılımları dikkate alındığında, araştırma grubunun aile yapıları; çok kardeşli ve kalabalık olup, çoğunlukla il merkezinde ikamet eden, anne ve babaların çoğunluğunun il merkezi doğumlu olduğu, anneleri çalışmayan, babaları daha çok hizmet işlerinde çalışan ve anne ve babanın eğitim düzeyleri düşük olan özellikler sergilemektedirler.

4.3. Araştırma Grubunun Geleceğe İlişkin Düşünceleri

Öğrencilerin geleceklerine ilişkin düşünceleri "oldukça umutlu", "biraz umutlu" ve "umutsuz" olarak sınıflandırılmıştır. Diğer taraftan geleceklerine ilişkin herhangi bir düşünceye sahip olmadıklarını belirtenler de bulunmaktadır.

GELEGEĞE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER	f	%
Geleceğimden oldukça umutluyum (oldukça umutlu)	75	33,3
Umutluyum ama gelecekle ilgili endişelerim var (biraz umutlu)	135	60,0
Geleceğim beni endişelendiriyor, belirsiz bir çok şey var (umutsuz)	10	4,4
Bilmiyorum	5	2,2
Toplam	225	100,0

Buna göre; “geleceğimden oldukça umutluyum (oldukça umutlu)” diyenlerin oranı %33,3, “umutluyum ama geleceğimle ilgili endişelerim var (biraz umutlu)” diyenlerin oranı %60 ve “geleceğim beni endişelendiriyor, belirsiz bir çok şey var (umutsuz)” diyenlerin oranı %4,4’tür. Öğrenciler geleceklere ilişkin olarak en önemli sorunlarını; yalnız kalmak, iş bulamamak, evlenememek, başkalarına muhtaç olmak, eğitimlerini sürdürememek olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerin çok önemli bir kısmı gelecekte “öğretmen” olmayı (%42), “hakim-avukat” olmayı (%16) ve sırasıyla, “mühendis, polis, asker, doktor ve hemşire” olmayı istemektedirler. Diğer taraftan öğrenciler arasında “futbolcu ve şarkıcı” olmayı isteyenler de bulunmaktadır. Öğrencilere “neden bu meslekleri tercih ettikleri?” sorulduğunda ise dağılımları birbirine yakın olmakla birlikte sırasıyla, “benim gibi özürlü olanlara yardım edebilmek için”, “ünlü olabilmek için” ve “ailemi ve kendimi kimseye muhtaç etmeden yaşatmak için” cevaplarını vermişlerdir.

HAYATI NASIL TANIMLADIĞI	f	%
Hayat bir özürlü için mücadele alanıdır	41	18,2
Hayat bir özürlü için zor, ancak üstesinden gelinebilir	174	77,3
Hayat bir özürlü için zor ve üstesinden gelinemez	5	2,2
Hayat kolay, ancak bazen sorun çıkarıcı insanlar olabilir	5	2,2
Toplam	225	100,0

Öğrencilerin %77,3 gibi büyük bir oranı “hayatı zor ancak üstesinden gelinebilir” olarak tanımlarken, %18,2’si “hayatı bir mücadele alanı” olarak, %2,2’si “hayatı zor ve üstesinden gelinemez” olarak ve %2,2’si de “hayatı bazen zor bazen kolay” olarak tanımlamaktadırlar.

4.4. Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Öğrencilerin Geleceklerine İlişkin Düşünceleri Arasındaki İlişki

AİLENİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİ VE GELECEĞE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER		geleceğe yönelik düşüncelerin dağılımı				Toplam	
		geleceğimden oldukça umutluyum (oldukça umutlu)	umutluyum ama gelecekle ilgili endişelerim var. (biraz umutlu)	geleceğim beni endişelendiriyor, belirsiz bir çok şey var. (umutsuz)	bilmiyorum		
Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi	Üst	Sayı	3	8		11	
		% satır	27,3%	72,7%		100,0%	
		% sütun	4,0%	5,9%		4,9%	
		% Toplam	1,3%	3,6%		4,9%	
	Orta	Sayı	54	91	9	2	156
		% satır	34,6%	58,3%	5,8%	1,3%	100,0%
		% sütun	72,0%	67,4%	90,0%	40,0%	69,3%
		% Toplam	24,0%	40,4%	4,0%	,9%	69,3%
	Alt	Sayı	18	36	1	3	58
		% satır	31,0%	62,1%	1,7%	5,2%	100,0%
		% sütun	24,0%	26,7%	10,0%	60,0%	25,8%
		% Toplam	8,0%	16,0%	,4%	1,3%	25,8%
Toplam	Sayı	75	135	10	5	225	
	% satır	33,3%	60,0%	4,4%	2,2%	100,0%	
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	33,3%	60,0%	4,4%	2,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,908(a)	6	,434
Likelihood Ratio	6,362	6	,384
Linear-by-Linear Association	,503	1	,478
N of Valid Cases	225		
a 6 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,24.			

Öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi ile onların geleceğe ilişkin düşünceleri arasındaki ilişki (%50 göze 5 den küçük olduğu için) istatistiksel olarak anlamlı bulunamasa da ($p>0.05$), iki değişken arasındaki yüzde ilişkisine bakıldığında şu sonuçlardan bahsedilebilir:

- ✓ İster üst, ister orta ve isterse alt sosyo-ekonomik düzeyde olsun, öğrencilerin geleceğe ilişkin düşünceleri endişe taşıyan bir umut çerçevesinde şekillenmektedir.
- ✓ Diğer taraftan yine de sosyo-ekonomik düzey dikkate alındığında, üst sosyo-ekonomik düzeyde ailelere sahip özürlü öğrencilerin endişeleri olmakla birlikte geleceğe ilişkin umutları bulunmakta (%3.6) ve %1.3 ile geleceklelerinden oldukça umutlu gözükmemektedirler. Bu sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerde geleceğe ilişkin umutsuzluk içeren bir düşünce sergilenmemektedir.
- ✓ Orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler de her düşünce şeklinde diğer kategorilere göre yüksek oranlar sergilemekte olup %40.4 ile geleceklelerine ilişkin endişeli bir umut beslemektedirler.
- ✓ Alt sosyo-ekonomik düzeyde olan özürlü öğrencilerde de düşük oranda sergilense de geleceğe ilişkin olumsuz düşünceler bulunmaktadır (%4). Diğer taraftan alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin %8'i geleceklelerinden oldukça umutludurlar.

Öğrencilerin hayatı nasıl tanımladıkları ile ailelerinin sosyo-ekonomik durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise yine istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$) (%58.3 göze 5 den küçük). Hangi sosyo-ekonomik düzeyde olursa olsun özürlü öğrencilerin hayatı tanımlamaları değişmemektedir. Buna rağmen bu iki değişken arasındaki ilişkiye bakıldığında, "hayatı üstesinden gelinebilir bir mücadele alanı" olarak görenlerin oranı her üç sosyo-ekonomik düzeyde de en yüksektir (%4.4 üst, %53.3 orta, %19.6 alt). "Hayatı zor ve üstesinden gelinemez" görenler arasında üst sosyo-ekonomik düzeyden olanlar bulunmamaktadır (%1.8 orta, %0.4 alt).

AİLENİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİ VE HAYATI TANIMLAMA		hayati nasıl tanımladığının dağılımı				Toplam	
		hayat bir özür için mücadele alanıdır.	hayat bir özür için zor, ancak üstesinden gelinebilir	hayat bir özür için zor ve üstesinden gelinemez	hayat kolay, ancak bazen sorun çıkaran insanlar olabilir		
Ailenin sosyo-ekonomik durumu	üst	Sayı	1	10			11
		% satır	9,1%	90,9%			100,0%
		% sütun	2,4%	5,7%			4,9%
		% Toplam	,4%	4,4%			4,9%
	orta	Sayı	29	120	4	3	156
		% satır	18,6%	76,9%	2,6%	1,9%	100,0%
		% sütun	70,7%	69,0%	80,0%	60,0%	69,3%
		% Toplam	12,9%	53,3%	1,8%	1,3%	69,3%
	alt	Sayı	11	44	1	2	58
		% satır	19,0%	75,9%	1,7%	3,4%	100,0%
		% sütun	26,8%	25,3%	20,0%	40,0%	25,8%
		% Toplam	4,9%	19,6%	,4%	,9%	25,8%
Toplam	Sayı	41	174	5	5	225	
	% satır	18,2%	77,3%	2,2%	2,2%	100,0%	
	% sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% Toplam	18,2%	77,3%	2,2%	2,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,905(a)	6	,928
Likelihood Ratio	2,442	6	,875
Linear-by-Linear Association	,011	1	,916
N of Valid Cases	225		
a 7 cells (58,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,24.			

SONUÇ

Özürlülüğün ortak bir tanımını yapmanın güçlüğüne temelinde sosyo-kültürel görelilik yatmaktadır. Özürlülüğün sosyal tanımı toplumdaki topluma ve aynı toplumda da değişebilmektedir. Ancak bu göreliliğine rağmen çoğu zaman özürlü olmak birey için benzer sonuçlar doğurabilmektedir. Araştırma sonucunda da görüldüğü gibi, özürlü olmak bireyin yaşamına ilişkin düşüncelerinin şekillenmesinde benzer etkiler yaratmakta ve benzer sorunları çağrıştırmaktadır. Araştırma amacı paralelinde, özellikle “sosyo-ekonomik düzey” faktörü çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında, hangi sosyo-ekonomik düzeyde olursa olsun özürlü öğrenciler hayatı bir özürlü için mücadele alanı olarak görmektedirler ve geleceğine ilişkin kaygı içeren ancak yine de umutlu olan bir bakış açısı taşımaktadırlar. Özürlü öğrenciler tıpkı diğerleri gibi geleceğine ilişkin bir takım hedefleri beslemekte olup (örneğin, geleceğine ait mesleki hedefleri bulunmakta) buna ulaşma mücadelesini yapma azmini kendilerinde görmektedirler -ki özürlü öğrencilerin bu konuda kaygıları olmakla birlikte-. Diğer taraftan özürlü öğrenciler yine sosyo-ekonomik düzeyleri farketmeksizin yalnız kalma, başkalarına muhtaç olma, evlenememe, işe girememe, eğitimlerini sürdürmemeye gibi önemli problemlerin kendileri için varolduğunu güçlü bir şekilde düşünmektedirler.

Tüm bunlar dikkate alındığında, özürlülük sosyo-ekonomik düzey farketmeksizin öğrencilerin geleceğe ilişkin düşüncelerini benzer bir şekilde etkilemekte ve benzer sorun alanları yaratmaktadır. Diğer bir ifadeyle özürlü olmak araştırma grubunun geleceğe ilişkin perspektifini yalnız kalma, işe girememe, evlenememe, eğitimi sürdürmemeye, diğerlerine muhtaç olma gibi endişelerden dolayı olumsuz olarak etkilemektedir. Gerçi bu olumsuz ilişkiye rağmen öğrenciler hayatı özürlü için zor olsa da, üstesinden gelinebilir olarak görmektedirler. Bu durum onların endişeli olsalar da ya da problemlerinin farkında olsalar da, geleceğe ilişkin umutlarını yitirmediklerini göstermektedir. Burada dikkat çeken bir durum da belirtilen sonucun sosyo-ekonomik düzeye bağlı olmamasıdır. O halde önemli olan hangi sosyo-ekonomik düzeyde olursa olsun toplumsal şartların iyileştirilmesi yönünde uygun ve yeterli politikaların şekillendirilmesi ve özürlü gençlerimize endişelerini ortadan kaldıracı, güvenli ve umut veren sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi şartların oluşturulmasıdır. Bu çerçevede genelde toplumun tüm üyelerine, özelde özürlü bireylere ilişkin sosyal-siyasal-kültürel ve ekonomik desteği içeren politikaların üretilmesinde bu alana ilişkin bilimsel araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bower, B., (2001), "Disability Develop as Family Affair", *Science News*, 160(18),p276,1-2 p.
- Burcu, E. (2002), "Üniversitede Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları:Hacettepe-Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği", *H.Ü Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt:19, sayı:1, ss.83-103.
- Burcu, E. (2001), "Gençlik ve İntihar İlişkisi Çerçevesinde Özürlü Olma: Bir Grup Özürlü Üniversite Öğrencisinin İntihar Hakkındaki Düşünceleri", *Polis Bilimleri Dergisi*, 3(3-4), ss.13-38.
- Demarle, D.J. ve P. Le Roux (2001), "The Life Cycle And Disability:Experiences of Discontinuity in Child and Family Development", *Journal of Loss&Trauma*, 6:29-43.
- Dobson, B., S.Middleton ve A.Beardsworth (1998), "The Impact of Childhood Disability on Family Life", *The Second Report by Joseph Rowntree Foundation* York:YPS for the Joseph Rowntree Foundation.
- Dowling, M., L.Dolan (2001), "Families with Children with Disabilities-Inequalities and Social Model", *Disability&Society*, 16(1).
- Helander, E. (1993), "Prejudice and Dignity:An Introduction to Community-based Rehabilitation", *United Nations development Program, Report No:E93-111 B.3.*, New York:UNDP.
- McCubbin, H.I., E.A. Thompson, A.I. Thompson, M.A.McCubbin ve A.J.Kaston (1993), "Culture, ethnicity, and the Family:Critical Factors in Childhood Chronic Illness and Disability", *Pediatrics*, 91(5),p1063(8).
- Morse, J.M, S.Wilson, J.Penrod (2000), "Mothers and Their Disabled ChildremRefining the Concept of Normalization", *Health Care for Women International*, 21 (8), p669, 18p, 1-chart.
- Murphy, A.T. (1979), "The Families of Handicapped ChildremContext for Disability", *Volta Review*, 81(5),p256-78.
- Özürlüler Şurası (I.) (1999), "Çağdaş Toplum Yaşamı ve Özürlüler Komisyon Raporları Genel Kurul Görüşmeleri", Ankara:TC.N.Ö.İ.B.
- Park, J. ve A.P.Turnbull (2002), "Impacts of Poverty on Quality of Life in Families of Children with Disabilities", *Exceptional Children*, 68(2), pp.151-20p.
- Philip, M. ve D. Duckworth (1982), "Children with Disabilities and Their Families:A Review of Research", *Paper for the OECD Project, The Handicapped Adolescent Windors*, Berks:NFER-Nelson.
- Socio-Economic Disadvantage and Prevalence of Disability (2000), *Final Report, For the Victorian Department of Human Services, Disability Services, Social Policy Research Center*, University of New South Wales.

- Straus, A. (1989). Family Training in Crime and Violence. In A. Straus (ed.). *Crime and the Family*. Illinois:C.Thomas Pub.
- Wells, E. L. ve Rankin J. H. (1991). Families and Delinquency: A Meta-Analysis of the *Impact of Broken Homes*. *Social Problems*, XXXVIII, 1 ,71-93.
- Whyte S.R. ve B. Ingstad (1995), "Disability and Culture:An Overview", S.R.Whyte ve B. Ingstad (eds), *Disability and Culture*, California:University of California Press.